

# tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Aralık /December 2018, c. 4, s.2: 930-935

## Kitap Deęerlendirmesi / Book Review

Muhammed Ali Sâbûnî, el-Mevârîs fi'ş-Şerîati'l-İslâmiyye fî dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünne. Kahire: Dârü'l-hadîs

### Ömer YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi, Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,  
İslam Hukuku Anabilim Dalı

Assistant Professor, Namık Kemal University, Faculty of Theology,  
Department of Islamic Law  
Tekirdaę / TURKEY  
omeryilmaz@nku.edu.tr

**ORCID ID:** [orcid.org/0000-0001-9576-1344](https://orcid.org/0000-0001-9576-1344)

### Makale Bilgisi | Article Information

**Makale Türü / Article Type:** Kitap Deęerlendirmesi / Book Review

**Geliş Tarihi / Date Received:** 14 Kasım / November 2018

**Kabul Tarihi / Date Accepted:** 27 Aralık / December 2018

**Yayın Tarihi / Date Published:** 30 Aralık / December 2018

**Yayın Sezonu / Pub Date Season:** Aralık / December

**Atıf / Citation:** Yılmaz, Ömer. "Muhammed Ali Sâbûnî, el-Mevârîs fi'ş-Şerîati'l-İslâmiyye fî dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünne. Kahire: Dârü'l-hadîs". *Tasavvur: Tekirdaę İlahiyat Dergisi* 4/2 (Aralık 2018): 930-935.

**İntihal:** Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.  
**Plagiarism:** This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.  
web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | <mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr>

**Copyright** © Published by Tekirdaę Namık Kemal Üniversitesi,  
İlahiyat Fakültesi / Tekirdaę Namık Kemal University, Faculty of  
Theology, Tekirdaę, 59100 Turkey.  
Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.  
CC BY-NC-ND 4.0



Eser, yazarın Mekke'de bulunan şeriat ve dini ilimler fakültesindeki öğrencilerine mirasla ilgili verdiği derslerin notlarının bir araya getirilmesiyle meydana gelmiştir.

On bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde yazar, miras âyetleri ve bunlardan zorunlu olarak çıkan hükümler üzerinde durmaktadır. Bu bölümde yazar, miras ilmini öğrenmek isteyenler için miras âyetlerini öğrenmenin zorunluluğuna ve miras ilminin önemine dikkat çeker. Mirasta erkeğin payının kadından fazla olmasının hikmetleri üzerinde de bu bölümde durulur. Yazarın bu konudaki açıklamaları özetle şöyledir: Kadın hiç kimsenin nafakasını temin etmekle yükümlü değildir. Erkeğin durumu ise farklıdır. Erkeğin evlilikte nafaka, süknâ ve mehir ile ilgili mali yükümlülükleri vardır. Bu yükümlülükler kadının menfaatine olarak erkeğin uhdesine tevdi edilmiştir. Bu çerçevede yazar, kadının miras açısından Câhiliyye dönemindeki durumuyla İslam miras hukukunda kadına verilen değer arasında bir mukayese yapar. Buna göre Câhiliyyede savaşmaması gerekçe gösterilerek kadına ve küçük çocuklara mirasta hiçbir hak verilmediği halde İslâm, herhangi bir mali yükümlülük yüklediği kadına mirasta önemli bir pay vermiştir. Nitekim miras âyetlerinin nüzûl sebebi de Sa'd b. Rebî'in (ö. 3/625) eşi Amre bt. Hazm'ın miras konusunda uğradığı haksızlığı peygamberimize şikâyet etmesidir. Olay şu şekilde gerçekleşmiştir: Sa'd b. Rebî' Uhud'da şehit düşünce erkek kardeşi miras konusunda Câhiliye âdetini uyguladı. Bir diğer ifadeyle Sa'd b. Rebî'in mirasına el koyup çocuklarına ve eşine hiçbir şey vermedi. Sa'd b. Rebî'in eşi Amre bint Hazm da iki kızıyla birlikte peygamberimizin yanına geldi ve durumdan şikâyetçi oldu. Bunun üzerine miras âyeti nâzil oldu ve Hz. Peygamber Sa'd'ın kardeşini çağırarak hak sahiplerine haklarını iade etmesini söyledi. Bu sebeple Sa'd'ın kızları İslâm'da babalarının mirasından pay alan ilk kız çocukları olmuşlardır.

İkinci bölümde yazar mirasın unsurları, sebepleri ve şartları üzerinde durur. Buna göre mirasın mûris (ölüp geride miras bırakan), vâris (mirasçı) ve tereke olmak üzere üç unsuru vardır. Tereke, ölen kimsenin geride miras olarak bıraktıklarını ifade eder. Ölenin teçhizi ve tekfini, borçlarının ödenmesi ve vasiyetlerinin ifası; tereke üzerinde mirastan önce yerine getirilmesi gereken haklardır. Ölenin insanlara olan borçlarının terekeden ödeneceğinde tereddüt

bulunmamaktadır. Ancak zekât, keffâretler ve nezir gibi Allah haklarına ilişkin borçların terekeden ödenmesi ihtilaflıdır. Hanefilere göre bu borçlar terekeden ödenmez, cumhura göre ise terekeden ödenmelidir. Kişinin, malını ölüm sonrasına bağlayarak bir şahsa veya hayır cihetine teberru yoluyla temlik etmesi anlamına gelen vasiyet de mirastan önce terekeden yerine getirilmesi gereken haklardandır. Ölenin geride bıraktığı malın üçte biriyle sınırlandırılmış olan vasiyet, vârislere yapılamamaktadır. Yazar, vârislerin mertebelerini sekiz kısım içerisinde ele alsa da aslında bunları üç kısma indirgemek mümkündür. Buna göre vârisler; ashâbü'l-ferâiz, asabe ve zevi'l-erhâm olmak üzere üç kısımdır. Ashâbü'l-ferâiz belirli pay sahibi olan mirasçılar anlamına gelir. Bunlar mirastaki paylarını kesirli hisse şeklinde alırlar. Bunlar koca, karı, anne, baba, babanın babası ya da onun babası anlamında dede, nine, kız, oğlun kızı, ana baba bir kız kardeş, baba bir kız kardeş, ana bir kardeştir. Yazar nesep yoluyla asabe olan mirasçıları tanımlarken bu mirasçıların mirastan haklarını alış şekillerini öne çıkarmıştır. Buna göre asabe, ashâbü'l-ferâizden kalan mirası alan ya da tek başına kaldığı zaman tüm mirası alan mirasçıları ifade eder. Oğul, oğlun oğlu, baba, erkek kardeş, amca buna örnek teşkil etmektedir. Zevi'l-erhâm ise ashâbü'l-ferâiz ve asabe sınıfında yer almayan akrabaları ifade etmektedir; teyze, hala, dayı gibi. Bunların mirastan hak alıp alamayacakları tartışmalıdır. Hanefilere ve Hanbelîlere göre ashâbü'l-ferâiz ve asabe sınıflarında hiç akraba bulunmaması durumunda zevi'l-erhâm mirasçı olur. Yazar veraset işleminin dayalı olduğu sebeplere de değinir. Buna göre veraset sebepleri üçtür: akrabalık bağına dayalı veraset, evlilik bağına dayalı veraset, velâ. Velâ, kölesini azat eden efendinin, başka vâris bulunmaması durumunda azat ettiği köleye vâris olmasını ifade eder. Diğer yandan verasetin gerçekleşmesi de şu üç şartın gerçekleşmesine dayalıdır: mûrisin vefatı, vârisin hayatta olması, ölenle vâris arasındaki mirasçılık yönünün bilinmesi. Ayrıca vârisin mûrisini öldürmesi, ikisinden birisinin köle olması ya da aralarında din farklılığı olması da verasete engel olan durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazar, üçüncü bölümde Kur'ân'da takdir edilmiş miras hisselerini ele alır. Bunları öncelikle ikili olarak gruplandırır. Birinci grupta 1/2, 1/4, 1/8 hisse alanlar yer almaktadır. İkinci grupta ise 2/3, 1/3 ve 1/6 hisse alanlar yer al-

maktadır. Bu hisselerden her birisine akrabalarından hangilerinin hangi şartlarda vâris olduklarını da yazar ele almaktadır.

Dördüncü bölüm, asabe sınıfında yer alan akrabalara tahsis edilmiştir. Asabenin vâris olmasının delili, asabenin kısımları, asabe sınıfında birden fazla akrabanın varlığı durumunda öncelik sırası, asabe sınıfında oğlun babaya takdim edilmesinin sebebi bu bölümde ele alınan belli başlı konulardır.

Beşinci bölümde hacb üzerinde durulur. Yazar; hacbi, vârisin mirastan kısmen ya da tamamen men edilmesi şeklinde tanımladıktan sonra bunu "vasıfla hacb" ve "şahısla hacb" olmak üzere iki kısımda inceler. Vasıfla hacb, mirastan tamamen men edilme şeklinde gerçekleşmektedir. Vârisin katil ya da mürted olması buna örnek teşkil etmektedir. Bu örneklerde görülmektedir ki katildeki ya da mürteddeki vasıf, onları mirastan men etmektedir. Şahısla hacb ise mirasa diğerinden daha çok hak sahibi olan vârisin diğer vârisi hacb etmesidir. Şahısla hacibde vâris, diğer vârisi mirastan tamamen mahrum bırakıyorsa buna "hacb-i hırmân", kısmen mahrum bırakıyorsa "hacb-i noksân" denilmektedir. Ölenin oğlunun asabeden pek çok kişiyi mirastan mahrum etmesi hacb-i hırmâna örnek teşkil eder. Ölenin çocuklarının varlığından dolayı eşinin ve annesinin hisselerindeki düşme hacb-i noksâna örnek teşkil eder. Çocuklar, ebeveyn ve karı koca hiçbir şekilde hacb-i hırmân ile hacbedilmezler.

Altıncı bölümü yazar, dedenin mirasına tahsis etmiştir. Bu bölümde öncelikle sahih dede ve fasid dede kavramlarına açıklık getirilir. Buna göre babanın babası ya da onun babası "sahih dede" olarak ifade edilmektedir. Ölenin babası varken sahih dede mirasçı olamaz. Baba bulunmadığı zaman da sahih dede, baba yerine geçer ve mirastan pay alır. Sahih dede, hem ashâbü'l-ferâiz içerisinde hem de asabe içerisinde yer alır. Ölenin oğlu veya oğlunun oğlu ile bir arada bulunan sahih dede, mirastan 1/6 pay alır. Ölenin kızı ya da oğlunun kızı ile bir arada bulunması durumunda ise hem mirastan 1/6 pay alır hem de ashâbü'l-ferâize payları verildikten sonra asabe sıfatıyla geri kalanı alır. Annenin babası ya da babanın annesinin babası "fasid dede" olarak ifade edilmektedir. Fasid dede, asabe ya da ashâbü'l-ferâiz arasında değil zevî'l-erhâm adı verilen akrabalar arasında yer almaktadır.

Yedinci bölümde avliyye ve red uygulamalarına yer verilir. Avliyyenin ve reddin tanımı, bu işlemlerin hangi şartlarda ve nasıl gerçekleştikleri bu bölümde ele alınan belli başlı konulardır. Yazara göre avliyye, ashâbü'l-ferâizin mirastan alacakları payların toplamının ortak paydadana fazla olması durumudur. Red işlemi ise avliyyenin zıttı olup; hisse sahipleri paylarını aldıktan sonra artan kısmın her birisine hisseleri oranında iade edilmesidir.

Sekizinci bölümde miras problemlerinin çözümünde paydanın tespit edilmesi ve payda eşitleme işlemi ele alınır; pek çok örnek çözümle de bu konuda okuyucuyu bilgilendirilir.

Dokuzuncu bölümde “münâsaha” ele alınır. Münâsaha, terekenin taksiminden önce varislerden bir veya daha fazla kişinin vefat etmesidir. Bu durumda terekenin taksimi, birden fazla miras meselesini kapsamaktadır. Yazar, bu tür meselelerde takip edilmesi gereken üç yolu da örnek çözümlerle açıklar.

Onuncu ve son bölümde yazar, zevi'l-erhâmın mirasçılığı üzerinde durur. Zevi'l-erhâmın varis olup olamayacağı tartışmasına ve bu tartışmada tarafların delillerine yer veren yazar, fakihlerin çoğunluğunun savunduğu “zevi'l-erhâmın vârisler arasında olduğu” şeklinde özetlenebilecek görüşü savunur. Zevi'l-erhâmın hangi şekilde mirasçı olacağına da değinen yazar, zevi'l-erhâm akrabaları dört sınıf içerisinde ele alır. Birinci sınıfta kızın ve oğul kızının çocukları yer alır. İkinci sınıfta fasid dedeler ve nineler yer alır. Üçüncü sınıfta kız kardeşin çocukları ve erkek kardeşin kız çocukları yer alır. Dördüncü sınıfta ise halalar ve hala çocukları yer alır. Son bölümde yazar ayrıca hüsnânın, cenînin ve mefkûdun mirasçılığı gibi bazı özel durumları da mercek altına alır.

Modern dönemde ferâiz ilmini konu edinen pek çok eser telif edilmiştir. Kitap, konuya ilişkin Arapça telifat arasında sadelik, üslubundaki kolaylık ve pek çok çözümlü örnek üzerinde konuyu pekiştirmesiyle öne çıkmaktadır. Ancak kimi konuların anlatımında tekrara düşüldüğünü de belirtmemiz gerekir. Bunun en önemli örneğini, Nisâ sûresinin 12. âyetinde vasiyetin borcun ifasından önce zikredilmesinin hikmeti oluşturmaktadır. Bu önce sayfa 25'te açıklanmış ardından sayfa 28'de ölenin borçlarının ödenmesine ve vasiyetlerinin yerine getirilmesine değinilmiş daha sonra sayfa 36'da aynı husus tekrar

edilmiştir. Yazarın kimi konuların açıklamasında şiirlerden örnekler serdetmesinin ve daha uzun bir anlatımı tercih etmesinin de kitabın hacminde genişlemeye sebep olduğu söylenebilir. Kitap; bu tür tekrarlardan, şiirlerden ve bazı konuların uzun uzadıya anlatılmış olmasından soyutlanarak okuyucu karşısına çıkmış olsaydı istifade alanının daha geniş olacağında şüphe yoktur.

Burada üzerinde durulması gereken bir husus da miras meselelerinin çözümünde ilk ve orta öğretim okulların matematik dersi müfredatında da yer alan rasyonel sayılar ve bu sayılarda dört işlem bilgisine duyulan ihtiyaçtır. Miras meselelerinin pek çoğunun çözümü; payda eşitleme, rasyonel sayılarda toplama ve çıkarma gibi temel konuların bilinmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak bu konularla ilgili kitabın girişinde bir bilgilendirmeyi bulmak mümkün değildir. Bununla birlikte yazarın sadece miras hukukuna hasredilmiş olarak değil, İslâmî ilimlerin hemen her dalında açık ve anlaşılır kitaplarla dinin anlaşılmasına katkı sağladığını da belirtmemiz gerekir.